

การอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6  
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่\*  
COEXISTENCE FOR PEACEFUL SOCIETY USING  
SARANIYADHAMMA 6 IN MUANG DISTRICT, KRABI PROVINCE

คุณากร เกื้อดวง

Kunakorn Kuaduang

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

E-mail: invisibleresidents@gmail.com

## บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 และ 2) ศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ซึ่งมีประชาชน จำนวน 117,253 คน โดยมีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จะได้กลุ่มตัวอย่างประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้น 384 คน ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม โดยหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (IOC) เป็นรายข้อได้ค่าเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

### ผลการวิจัยพบว่า

1. การประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่า ค่าเฉลี่ยของด้านทิวฐิสามัญญตา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านสาธารณโภคิและด้านเมตตามโนกรรม ขณะที่ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่ำที่สุดคือ ด้านเมตตากายกรรม

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่า การสร้างเสริมให้สังคมสันติสุขได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้นมีปัจจัยสำคัญของการสร้างเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขคือ การมีสติแยกแยะ พิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยปัญญาจะสามารถนำพาสังคมไปสู่สันติสุข ในขณะเดียวกันการแสดงออก

\* Received 12 September 2022; Revised 27 February 2023; Accepted 3 March 2023

ทางใจด้วยความเมตตา โดยตั้งจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่น เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่สามารถมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมและทำให้สังคมสันติสุข

**คำสำคัญ:** สาราณียธรรม 6, สังคมสันติสุข, การอยู่ร่วมกัน

## ABSTRACT

This research aimed to 1) study coexistence for a peaceful society using Saraniyadhamma 6, 2) study the recommendations on the guidelines for coexistence for a peaceful society using Saraniyadhamma 6 in Mueang District, Krabi province with a population of 117,253 people. Using Krejcie & Morgan's Table to determine the sample size, the research gained a reliability level of 95% and the sample group for this research. The sample group consisted of 384 people: monks, community leaders, and academicians. The research tool used to collect data was the questionnaires, having the Indicator of Compromise (IOC) of each item of 1.00 for all items. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation.

### The results showed that:

1. An application of Saraniyadhamma 6 in Muang District, Krabi Province, revealed that Thittisamunyata has the highest result average, followed by Sataranaphokee and Metamanokham. The lowest satisfaction average was Metakayakhom.

2. The recommendations on the guidelines for coexistence for a peaceful society using Saraniyadhamma 6 in Mueang District, Krabi province: there are essential factors in promoting coexistence for a peaceful society as follows: being mindful and considering various problems with intellect can lead society to peace. At the same time, the mind's expression of kindness by setting good intentions toward others can build a relationship that can be seen concretely and makes a peaceful society.

**Keywords:** Saraniyadhamma 6, Peaceful society, Coexistence

## บทนำ

ตั้งแต่มนุษย์เริ่มอยู่รวมกันเป็นสังคม ปัญหาความขัดแย้งก็เกิดควบคู่มากับการวิวัฒนาการของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่การแย่งชิงสิ่งของพื้นฐานอย่างอาหาร ถิ่นที่อยู่ซึ่งเป็นความขัดแย้งในระดับตัวบุคคลหรือชนเผ่า เมื่ออารยธรรมมนุษย์ได้พัฒนามากขึ้น

จนมีศาสนา มีเขตแดนของประเทศที่มั่นคง ตลอดจนถึงการมีระบบเศรษฐกิจของตนเอง ความขัดแย้งก็ยกระดับขึ้นในแง่ความสลับซับซ้อนของสาเหตุการเกิดความขัดแย้ง การขยายวงกว้างและความรุนแรงจากความขัดแย้ง ผลประโยชน์เล็กน้อยก็สามารถกลายเป็นความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้นจนเรียกว่าสงคราม จากการศึกษาพบว่ามนุษย์ประมาณ 12,000 ปีที่แล้ว ครั้งหนึ่งเสียชีวิตเพราะความรุนแรง นักวิชาการบางส่วนมองว่าสงครามเป็นสากลและเป็นส่วนที่สืบมาแต่บรรพชนของธรรมชาติมนุษย์ แต่บางส่วนก็แย้งว่าสงครามเป็นเพียงผลลัพธ์แห่งกรณีแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมหรือระบบนิเวศเฉพาะ ซึ่งแม้แต่ความขัดแย้งเล็กน้อยหรือสงครามนั้นล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของสังคมโดยรวมของเราทั้งสิ้น (กิตติกันตพงศ์ ศรีบัวนำ และคณะ, 2562) ; (พระครูอรุณสุตาลังการ, 2563) ; (อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ, 2563)

ความขัดแย้งในสังคมมีสาเหตุและมีลักษณะอย่างที่กำลังมาเบี่ยงต้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีข้อสังเกตว่า สังคมทุกสังคมย่อมหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไม่ได้ ความขัดแย้งในสังคมจึงเป็นเรื่องปกติ เป็นแต่เพียงว่าความขัดแย้งดังกล่าวยังสามารถหาข้อยุติได้ในกรอบของกลไกที่มีอยู่สังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไป หรือตราบเท่าที่ปัญหาความขัดแย้งอยู่ในสัดส่วนที่ไม่แพร่กระจายไปทั่วทั้งสังคมจนหาวิธีการหรือกลไกเพื่อยุติความขัดแย้งไม่ได้สังคมนั้นก็สามารถดำเนินต่อไป โดยในภาพรวมจะถือได้ว่าสังคมนั้นยังอยู่ได้อย่างมีความสมานฉันท์ แต่เมื่อใดก็ตามที่ความขัดแย้งถึงจุดที่ไม่สามารถจะแก้ไขเยียวยาได้ ทางเลือกของสังคมก็จะถูกจำกัดลง โดยมีทางออกอยู่สองทางคือ แก้ไขความขัดแย้งด้วยการใช้กำลังหรือความรุนแรงดังข้างต้น หรือการพยายามแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี ด้วยการเจรจาหรือไกล่เกลี่ย หรือมีแนวคิดในการปฏิบัติตนของการอยู่ร่วมกันในเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเสียตั้งแต่ต้น เพื่อให้เกิดสันติสุขนั่นเอง (ณฐา แยมสรวล, 2559); (ประภาส แก้วเกตุพงษ์ และวิเชียร แสนมี, 2563)

ดังนั้น สันติวิธี จึงเป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือการตอบโต้สถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องไม่ประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต สันติวิธีจึงเป็นวิธีที่กลุ่มบุคคลหรือมวลชนใช้ต่อสู้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา ทำให้รัฐหรือผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือพฤติกรรม เช่น การจัดชุมนุมหยุดงานประท้วง การคว่ำบาตรทางด้านเศรษฐกิจ การดื้อแพ่ง เป็นต้น สันติวิธียังสะท้อนถึงยุทธศาสตร์เพื่อจัดการกับความขัดแย้งโดยไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม บุคคลอื่น และสัตว์ต่าง ๆ (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2560) พระพุทธเจ้า ทรงตรัสว่า ฟังศึกษาเรื่องสันติ สันติในความหมายของพระพุทธองค์ หมายถึง พระนิพพาน ดังนั้น สันติศึกษา จึงหมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ทำอย่างไร ถึงจะบรรลุถึงสันติภาพ อันได้แก่ พระนิพพาน ดังพระพุทธวจนะที่ตรัสไว้ว่า นตฺถิ สนฺติ ปรี สุขํ ซึ่งแปลว่า ไม่มีสุขใดยิ่งไปกว่าสันติสุข พระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับสันติในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รวมถึงอรรถกถาฎีกา มีคำว่า นิพพาน วิมุตติ ปัสสัทธิ และสันติ ในพระวินัย

ปฏิภมหารรรค หมายถึง ความสงบคือ พระนิพพาน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า สันติ คือ ความสงบที่เกิดเป็นสันติภาพโดยสภาวะที่ปราศจากความรุนแรง ทำให้สังคมเกิดสันติสุขในที่สุด แต่สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ไม่อาจเรียกได้ว่ามีสงครามหรือมีการสู้รบกันแต่ก็สามารถเรียกได้ว่ามีสันติสุขในสังคมได้ ทั้งปัญหาที่มาจากสภาพสังคมโดยรวม เช่น โรคระบาด การเมือง เศรษฐกิจ หรือเป็นปัญหาที่มาจากตัวบุคคลภายในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทั้งในแง่การศึกษา ฐานะ หรือความแตกต่างกันทางด้านศาสนา จึงทำให้การอยู่ร่วมกันอาจเป็นไปได้ไม่ราบรื่น (อุทัย เอกสะพัง และไพฑูรย์ อินทศิลา, 2559)

จากปัญหาในด้านความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาของประชาชนในจังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษานวคิดหลักสาราณียธรรม 6 และนำมาประยุกต์ใช้เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางเสริมสร้างความปรองดองของประชากรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ให้มากยิ่งขึ้น แนวคิดที่จะทำให้สังคมเกิดความสันติสุขได้คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะแม้คนในสังคมจะมีความแตกต่างหลากหลาย แต่หากได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทัศนคติ และประสบการณ์ร่วมกัน ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกิดความเข้าใจร่วมกันในประเด็นปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยท้ายที่สุด แนวทางดังกล่าวจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลาย มีความเท่าเทียม และความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความแตกต่างของกันและกัน โดยแนวคิดดังกล่าวสามารถนำเอาหลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นกระบวนการทัศนที่จะสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุข

#### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
2. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

#### วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีการวิจัย การวิจัยเรื่อง “การอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่” เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ตัวแปรต้น ได้แก่ 1) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในชีวิตประจำวัน 2) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตัวแปรตาม ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ เมตตา ภาวกรรม เมตตาวัจกรรม เมตตาโณกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา และทิวฐิสามัญญตา

## 2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกลุ่มประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จำนวน 117,253 คน โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางสำเร็จรูปของ (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. , 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จะได้กลุ่มตัวอย่างประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้น จำนวน 384 คน

## 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือโดยครอบคลุมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสารานิพนธ์ 6 ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ใน 6 ด้าน ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโมกศี สีสสามัญญตา และทิวฐีสามัญญตา เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นจากการศึกษา ค้นคว้าเอกสาร ทฤษฎี แนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งรายละเอียดของแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้น อาชีพ รายได้ต่อเดือน ข้อมูลการพักอาศัยในอำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ โดยเป็นข้อคำถามแบบสำรวจรายการ (Check list)

ส่วนที่ 2 แนวคิดการประยุกต์ใช้สารานิพนธ์ 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยลักษณะคำถามเป็นข้อคำถามแบบมาตรวัด 5 ระดับ Rating Scale (Likert's scale)

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวคิดการประยุกต์ใช้สารานิพนธ์ 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

## 4. การพัฒนาและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

4.1 ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร หนังสือ บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิทยานิพนธ์

4.2 สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.3 เครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วแนะนำให้แก่นักวิชาการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ โดยทำการปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

4.4 นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เรียบร้อยแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาสำหรับแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

4.5 แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (IOC) เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ

4.6 จัดทำแบบสอบถามจำนวน 1 ชุด เพื่อทำการทดสอบเครื่องมือก่อนนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง (try out)

4.7 หลังจากผ่านการทดสอบเครื่องมือแล้วนำไปจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับจริงและนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มประชากรที่กำหนดไว้

#### 5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามแจกให้กับกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ คำถามในการเก็บข้อมูลจะมุ่งเน้นศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสาราณิธรรม 6 ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

#### 6. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

6.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยทำการเก็บรายละเอียดข้อมูลโดยการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นได้ทำการรวบรวมจัดหมวดหมู่และบันทึกข้อมูลที่ใช้ในการเรียบเรียงจัดทำรายงานการวิจัย

6.2 สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) ใช้เป็นสถิติเบื้องต้นในการอภิปรายผลได้แก่

แบบสอบถามส่วนที่ 1 วิเคราะห์ด้วยการใช้ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

แบบสอบถามส่วนที่ 2 วิเคราะห์ด้วยการใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

แบบสอบถามส่วนที่ 3 วิเคราะห์โดยการนำมาจัดระเบียบในลักษณะความถี่ (Frequency)

### ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุข โดยใช้หลักสาราณิธรรม 6 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 384 คน สรุปได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 241 คน คิดเป็นร้อยละ 62.76 ที่เหลือเป็นเพศชาย จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 37.24 มีอายุ 31 - 40 ปี จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 46.61 รองลงมาได้แก่อายุ 41 - 50 ปี จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 29.16 อายุ 51 ปี ขึ้นไป จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 อายุ 20 - 30 ปี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.89 และผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดได้แก่ อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.82 ตามลำดับ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 248 คน คิดเป็นร้อยละ 64.58 รองลงมาได้แก่ระดับอนุปริญญา/ปวส./ปวช. จำนวน

42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.94 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 6.77 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.73 และผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดได้แก่ ระดับประถมศึกษา จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.64 ตามลำดับ อาชีพส่วนใหญ่ ได้แก่ อาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 35.68 รองลงมาได้แก่พนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 20.31 ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 17.71 เกษตรกร/ประมง จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.65 และอื่น ๆ ไม่ระบุ จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 22.66 มีรายได้ส่วนใหญ่ระหว่าง 10,001 - 20,000 บาท จำนวน 286 คน คิดเป็นร้อยละ 74.48 รายได้ 5,001 - 10,000 บาท จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 รายได้ 20,001 บาท ขึ้นไป จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7.55 รายได้ 3,000 - 5,000 บาท จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.65 และรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.82 ตามลำดับ มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จำนวน 323 คน คิดเป็นร้อยละ 84.11 พักอาศัยเพื่อทำงาน/เรียนหนังสือ จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 15.89 และไม่ได้พักอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จำนวน 0 คน ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดการประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลของภาพรวมของแนวคิดการประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ได้แก่ ด้านเมตตาทายกรรม ด้านเมตตาวัจกรรม ด้านเมตตาโมกกรรม ด้านสาธารณโภคิ ด้านศีลสามัญญตา และด้านทัญญูสามัญญตา สรุปภาพรวมของแนวคิดโดยให้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ และแปลผลข้อมูล โดยสามารถพิจารณาเป็นรายด้าน ได้ดังนี้

2.1 ด้านเมตตาทายกรรม พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.39 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.82) อยู่ในระดับมาก สำหรับการพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุข ด้านเมตตาทายกรรมในหัวข้อ การแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา ด้วยกิริยาอาการที่ สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน แสดงไมตรีและความหวังดีต่อคนในสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุดคือ 4.52 อยู่ในระดับมากที่สุด และในหัวข้อ “การเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น” มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 4.19 อยู่ในระดับมาก

2.2 ด้านเมตตาวัจกรรม พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.42 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.86) อยู่ในระดับมาก สำหรับการพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุข ด้านเมตตาวัจกรรมในหัวข้อ การแสดงออกถึงความเคารพนับถือกันของคนในสังคม

มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.85 อยู่ในระดับมากที่สุด และในหัวข้อ การใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ ในการบอกแจ้งสิ่งที่ เป็นประโยชน์ให้กับผู้อื่นในสังคม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 4.20 อยู่ในระดับมาก

2.3 ด้านเมตตามโนกรรม พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.70 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.87) อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับการพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้สราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุข ด้านเมตตามโนกรรมในหัวข้อ การแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา โดยตั้งใจปรารถนาดี ต่อคนในสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.91 อยู่ในระดับมากที่สุด และในหัวข้อ การนึกคิด แต่ในสิ่งที่ จะก่อประโยชน์ให้แกกันและกันอยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 4.34 อยู่ในระดับมาก

2.4 ด้านสาธารณโภคี พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.70 (ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน 0.89) อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับการพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าความคิดเห็น ในการประยุกต์ใช้สราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุข ด้าน สาธารณโภคีในหัวข้อ รู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แกผู้อื่นอย่างเต็มใจ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.90 อยู่ในระดับมากที่สุด และในหัวข้อ มีการแบ่งสัดส่วนของรายได้ที่ลงทุนร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็น ธรรมเสมอ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4.18 อยู่ในระดับมาก

2.5 ด้านศีลสามัญญตา พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.54 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.93) อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับการพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้สราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุข ด้านศีลสามัญญตาในหัวข้อ มีความเสมอภาคส่วนบุคคลอยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.95 อยู่ในระดับมากที่สุด และในหัวข้อ มีความสุจริตทางกาย วาจา ต่อผู้อื่นในสังคมอยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4.25 อยู่ในระดับมาก

2.6 กระบี่ ด้านทวิญญูสามัญญตา พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.71 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.93) อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับการพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้สราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุข ด้านทวิญญูสามัญญตาในหัวข้อ สามารถแยกแยะ พิจารณาเหตุผลหรือปัญหานั้น ๆ ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.98 อยู่ในระดับมากที่สุด และในหัวข้อ ยินดีรับฟังความ คิดเห็นของผู้ที่เห็นต่างจากท่านอยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4.45 อยู่ในระดับมาก

3. ข้อเสนอแนะแนวความคิดการประยุกต์ใช้สราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน เพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่า เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลรายด้านของ การประยุกต์ใช้สราณียธรรม 6 สามารถสรุปข้อมูลได้ดังนี้

3.1 ด้านเมตตากรรม พบว่าการเคารพสิทธิของผู้อื่นในสังคมเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข การไม่เคารพสิทธิของผู้อื่นเป็นปัจจัยหลัก ที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความขัดแย้ง ดังนั้นการมีเมตตากรรมในแง่ของการเคารพ สิทธิของผู้อื่นจะช่วยส่งเสริมให้สังคมอยู่อย่างสันติสุข รวมถึงการแสดงออกทางกาย เป็นปัจจัย

สำคัญที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หากในชีวิตประจำวันคนในสังคมมีการแสดงออกทางกายด้วยอารมณ์โกรธหรือฉุนเฉียว หน้าตาไม่ยิ้มแย้มก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมได้ง่าย ดังนั้นการมีเมตตากายกรรมในการแสดงออกทางกายด้วยความมีเมตตา อ่อนโยนต่อผู้อื่นจะช่วยส่งเสริมให้สังคมอยู่อย่างสันติสุข

3.2 ด้านเมตตาวจีกรรม พบว่า การมีเมตตาวจีกรรมในการแสดงออกถึงความเคารพนับถือผู้อื่นในสังคมจะช่วยให้การแก้ปัญหาความขัดแย้งของคนในสังคมได้อย่างง่ายดาย หากไม่มีความเคารพซึ่งกันและกันจะทำให้คนในสังคมขัดแย้งกันได้แม้เป็นเพียงปัญหาเล็กน้อยที่เกิดการกระทบกระทั่งกัน ในขณะเดียวกันการเจรจากันด้วยเหตุผลไม่ใช่อารมณ์ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี การมีเมตตาวจีกรรมในการใช้เหตุผลเพื่อเจรจากันจะนำไปสู่สังคมที่สันติสุข เมื่อนำเมตตาวจีกรรมในการเคารพสิทธิของผู้อื่นและเคารพนับถือผู้อื่นจะสามารถสั่งสอนหรือตักเตือนผู้อื่นในสังคมที่ประพฤติมิชอบได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ทำให้สังคมเป็นสังคมสันติสุข

3.3 ด้านเมตตามโนกรรม พบว่า การนำเมตตามโนกรรมมาใช้ในการอยู่ร่วมกัน สิ่งสำคัญคือการยอมรับจุดต่างของผู้อื่นในสังคมไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นทางการเมืองที่ต่างกัน ศาสนาต่างกัน และการศึกษาที่ต่างกัน หากเรายอมรับในจุดต่างที่เกิดขึ้นจะทำให้สังคมสันติสุขไม่เกิดความขัดแย้งในสังคม หากมีเมตตามโนกรรม ไม่คิดเบียดเบียนต่อผู้อื่น จะนำไปสู่สังคมสันติสุข ผู้คน เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน นำไปสู่ความสามัคคีกลมเกลียว ลดความขัดแย้งของคนในสังคมได้ในที่สุด ในขณะที่หากคนในสังคมไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น จะทำให้คนในสังคมคิดถึงแต่สิ่งที่จะเกิดประโยชน์กับตนเองและคนรอบข้าง ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ตึงเครียดระหว่างคนในชุมชนและครอบครัว ซึ่งจะนำไปสู่ความสันติสุขของคนในสังคมได้

3.4 ด้านสาธารณโภคี พบว่า การรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่นด้วยความเต็มใจเมื่อเห็นผู้อื่นลำบาก การมีจิตสาธารณะจะส่งผลให้เกิดความเห็นอกเห็นใจคนในสังคม นำไปสู่การไม่เบียดเบียนกันทำให้สังคมสันติสุข

3.5 ด้านศีลสามัญญตา พบว่า การประพฤติตนตามกฎระเบียบของสังคม การมีศีลสามัญญตาจะนำไปสู่การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้เกิดการเคารพกฎหมายของบ้านเมือง ทำให้สังคมสันติสุข อีกทั้งการมีความคิดสุจริตทั้งทางกาย วาจา จะส่งผลให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคม จะส่งผลให้สังคมไม่เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่สันติสุข

3.6 ด้านทวิญญูสามัญญตา พบว่า ในการให้ความร่วมมือกับคนในชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างให้สังคมสันติสุข ลดความขัดแย้งของคนในสังคม ทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในสังคม รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นในสังคม ด้วยทวิญญูสามัญญตาจะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคม ทำให้สังคมเกิดความสันติสุข

## อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการนำแนวคิดการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่าภาพรวมค่าเฉลี่ยของด้านทฤษฎีสามัญญตา มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 4.71 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านสาธารณโภคีและด้านเมตตามโนกรรม โดยทั้ง 2 ด้านมีค่าเฉลี่ยที่เท่ากันคือ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 4.70 อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งด้านสาธารณโภคีและด้านเมตตามโนกรรม มีความแตกต่างของโดยมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นการประยุกต์ใช้สราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ อย่างไม่มีนัยสำคัญต่อด้านทฤษฎีสามัญญตา และค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่ำที่สุดคือ ด้านเมตตากายกรรม โดยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 4.39 อยู่ในระดับมาก จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าด้านทฤษฎีสามัญญตา ด้านสาธารณโภคีและด้านเมตตามโนกรรม มีผลต่อการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ทั้งนี้ด้านทฤษฎีสามัญญตา การสามารถแยกแยะ พิจารณาเหตุผลหรือปัญหานั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อสามารถแยกแยะ พิจารณาเหตุผลหรือปัญหานั้น ๆ ด้วยปัญญา จะนำไปสู่การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นในสังคม จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ช่วยลดความขัดแย้งของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติกันตพงศ์ ศรีบัวนา และคณะ กล่าวถึง หลักสราณียธรรม 6 มีความสอดคล้องกับการมีมนุษย์สัมพันธ์ คือ การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ทั้งในระดับเดียวกันหรือต่างระดับกัน ทั้งในส่วนตัวและในด้านการงาน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจ ความรัก และความเมตตา ความร่วมมือร่วมใจส่งผลให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข การนำหลักสราณียธรรม 6 มาใช้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นยังส่งผลให้ประชาชนสามารถยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ทุกคนมีความแตกต่างในด้านของรูปร่างหน้าตา สีผิว ทัศนคติ ความเชื่อ ความสนใจ ฯลฯ ดังนั้นเมื่อมาอยู่ร่วมกันก็ควรจะต้องยอมรับในความแตกต่างที่มีเพื่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน (กิตติกันตพงศ์ ศรีบัวนา และคณะ, 2562)

ในขณะที่ด้านสาธารณโภคี การคิดเห็นว่าการรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่นอย่างเต็มใจ จากความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ได้เชื่อมโยงกับด้านเมตตามโนกรรม ในการการแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา โดยตั้งจิตปรารถนาดีต่อคนในสังคม ทำให้ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น เกิดความเห็นอกเห็นใจคนในสังคม ซึ่งเป็นผลนำไปสู่การไม่เบียดเบียนกันทำให้สังคมสันติสุข สอดคล้องกับแนวคิดของ ญฐา แยมสรวล ที่กล่าวถึง การจะต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มา โดยชอบธรรม มีความสุขในการให้ แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอยบริโภคทั่วกัน มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ไม่มีช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก (ญฐา แยมสรวล, 2559)

ด้านเมตตาตามโนกรรม การตั้งจิตปรารถนาดีต่อคนในสังคม ซึ่งการแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา จะนำไปสู่ความคิดที่ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น จะทำให้คนในสังคมคิดถึงแต่สิ่งที่จะเกิดประโยชน์กับตนเองและคนรอบข้าง ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนในชุมชนและครอบครัว ซึ่งจะนำไปสู่ความสันติสุขของคนในสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ประภาส แก้วเกตุพงษ์ และวิเชียร แสนมี กล่าวถึง สันติสุขมีความสำคัญในรูปแบบของการทำให้เกิดความสบาย ความเย็นใจ ความสงบระงับ สันติสุขมีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจ เห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตจะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูด และการกระทำ ก็จะปรากฏออกมาในทางที่ดีงาม เมื่อใดมีความเข้าใจเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อนั้นจึงจะเป็นสันติสุข (ประภาส แก้วเกตุพงษ์ และวิเชียร แสนมี, 2563)

## สรุป

การประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 สำหรับส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สามารถสรุปได้ว่าการจะสร้างเสริมสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 เมตตาตามโนกรรม คนส่วนใหญ่คิดเห็นว่าหากจะสร้างเสริมให้สังคมสันติสุขได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้นปัจจัยสำคัญของการสร้างเสริมการอยู่ร่วมกันเพื่อสังคมสันติสุขคือ การมีสติและแยะ พิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยปัญญาจะสามารถนำพาสังคมไปสู่สันติสุข ในขณะที่เดียวกันการแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา โดยตั้งจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่น เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่สามารถมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม การแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่นเป็นการสร้างสังคมสันติสุขในอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมเกิดความเห็นอกเห็นใจและหยิบยื่นความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับผู้ที่เดือดร้อน โดยไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น หากเป็นการแบ่งปันที่ให้ออกด้วยใจและให้ด้วยทรัพย์สินหรือสิ่งของที่พอเพียงก็จะนำไปสู่การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อของคนในสังคมได้อย่างแท้จริง หากคนในสังคมไม่มีความเมตตาต่อกันอาจทำให้นำไปสู่การคิดเบียดเบียนผู้อื่น เกิดการหาทางออกให้กับความยากลำบากด้วยวิธีการที่ผิดกฎระเบียบของสังคม ผิดศีลธรรมและไม่ก่อประโยชน์ให้คนในสังคมก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งในหลาย ๆ ด้านตามมาในที่สุด ดังนั้นหากคนในสังคมมีการแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา โดยตั้งจิตปรารถนาดีต่อคนในสังคม มีสติแยะและปัญหาและผลกระทบของการกระทำโดยละเอียด ก็จะทำให้เกิดความสุขในที่สุด

## ข้อเสนอแนะ

### ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การนำแนวคิดในการนำหลักสาราณียธรรม 6 ไปใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในองค์กรหรือในชุมชนอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างด้านภาษาและวัฒนธรรม เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ในเชิงของกิจกรรมที่สังเคราะห์มาจากหลักสาราณียธรรม 6

### ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาแนวทางในการนำหลักสาราณียธรรม 6 ไปเป็นส่วนหนึ่งในการขัดเกลาทางสังคม โดยหน่วยงานรัฐเป็นผู้นำร่อง

### เอกสารอ้างอิง

- กิตติกันตพงศ์ ศรีบัวนำ และคณะ. (2562). การพัฒนาตัวบ่งชี้การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลในชุมชนเมือง. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47(3), 46-63.
- ณฐา แยมสรพล. (2559). การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลในโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 1(1), 49-58.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2560). สันติวิธี: การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, 5(2), 1-16.
- ประภาส แก้วเกตุพงษ์ และวิเชียร แสนมี. (2563). พุทธศาสนา : แนวคิดเรื่องสันติสุข. วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 5(1), 63-73.
- พระครูอรุณสุตาลังการ. (2563). ความคิดเห็นของพระสงฆ์สามเณรที่มีต่อการปรองดองเพื่อสังคมสันติสุขในภาคใต้. วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์, 7(12), 151-362.
- อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ. (2563). การพัฒนากระบวนการทัศนและความเข้าใจทางพุทธธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุทัย เอกสะพัง และไพฑูรย์ อินทศิลา. (2559). ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมของผู้บริหารเทศบาลนครนครศรีธรรมราช. วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์, 3(1), 93-107.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. . (1970). Determining Sample Size for Research Scillities. Education and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.